

Türk İhtilali'nin Düsturları ve Mahmut Esat Bozkurt*

-I-

HAKKI UYAR

Mahmut Esat Bozkurt, 1892-1943 yılları arasında yaşamış; Kurtuluş Savaşı başladığında hukuk doktorasını yaptığı İsviçre'den ülkesine dönmüş, İzmir (Selçuk) bölgesinde fiilen savaşa katılmış, birinci dönemden başlayarak T.B.M.M. ne üye seçilmiş, 1922-1924 yılları arasında Ekonomi Bakanlığı, 1924-1930 yılları arasında da Adalet Bakanlığı yapmıştır.¹

Kurtuluş Savaşı sırasında da resmi yayın organı olan Hakimiyeti Milliye gazetesinde seri yazıları yayınlanmıştır. Ayrıca Ulus, Yeni Sabah ve İzmir'de Ahenk ve Saday-ı Hak gazetelerinde de yazıları çıkmıştır.

Mahmut Esat'ın Adalet Bakanlığı döneminde, Medeni Kanun, Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Mahkemeler Teşkilatı Kanunu, Kara ve Deniz Ticareti Kanunları, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu, Hakimler Kisve Kanunu gibi kanunlar yürürlüğe girdi.² Görüldüğü gibi Türk Hukuk Devrimi onun Adalet Bakanlığı döneminde gerçekleşmiştir.

Türk Devriminin önemli bir bölümü gerçekleşikten ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile Serbest Cumhuriyet Fırkası denemelerinden sonra Devrimin tam olarak yerleşmediği görülmüş, Devrimi yerleştirmek amacıyla 1930 da Halk Okuma Odaları, 1931 de Türk Tarih Kurumu, 1932 de Halkevleri, Türk Dil Kurumu, 1937 de Köy Eğitimliği Örgütü, 1940 da Köy Enstitüleri ve Halkodaları kuruldu. Bunların yanısıra 1934 den itibaren üniversitede "İnkılap Tarihi Dersleri" okutulmaya başlandı.

O dönemi Mehmet Akçay şöyle anlatıyor!

"1933-34 yıllarında Mussolini'nin siyah gömleklileri ve Hitler'in nasyonal sosyalistlerinin şatafatlı gösterileri genç Cumhuriyetimizin üniversite gençliğini birden bire etkisi altına almıştı. Diğer taraftan Bolşeviklerin idealist görüşleri de ilgi çekmeye başlamıştı. Buna karşı Müslümanlık, Ümmetçilik ve İrkçılık sloganları daha evvelki kuşakların dilinde yıpranmış ve gençliğe yeni bir ideoloji de verilmemişti. Bu durumda gençlik enerji ve heyecan-

larını yöneltecek bir ideal bulamamanın huzursuzluğu içinde bunalmıştı. Faşizm, Nasyonel Sosyalizm ve Bolşevizm birden bire gençlik arasında yayıldı. Bir kısım gençler siyah gömlek giyip, Mussolini biçiminde selamlaşıyorlar, bir kısmı gamalı haç çiziyor, bir kısmı Nazım Hikmet'in şiirlerini ezberliyor ve birbirini yoldaş diye çağırıyorlardı. Darülfünunun yerini henüz almış bulunan üniversite ise pasif ve bu aklara seyirci durumunda idi.

Tam bu bunalımın kritik devresinde Atatürk, gençliğin imdadına yetişti. Bir sabah Mustafa Kemal'den gelen haber yayıldı. "Gazi" diyordu ki: Biz ne Faşist, ne Nasyonal Sosyalist ve ne de Bolşeviziz, bizim doktrinimiz "Kemalizm"dir. Artık yabancı gençliğin karşısında o zamanın gençleri olarak bizim de bir idealimiz olmuş ve aşağılık duygusundan kurtulmuştu.

(Atatürk)... üniversiteye "Devrim Tarihi" dersi koydurdu ve Mahmut Esat Bozkurt, Yusuf Kemal Tengirşek, Hikmet Bayur gibi İstiklal Savaşı ve öncesini yaşamış hocaları bu dersi okutmaya memur etti. Dersler heyecanla izleniyordu, tartışmalar yapıyordu. Artık gençlik nereden hareket edilip nereye gidilmekte olduğunu öğrenmişti. Yöneltilen soruları cevaplandırıp Kemalizmi yardımcı-sız savunabiliyordu."³

"... İnkılap Enstitüsüne üniversite son sınıf talebelerinden başka harp akademisi, mühendis, yüksek iktisat ve ticaret mektebi son sınıf talebeleri de devam edeceklerdi. İlki 4 ve 5 Mart 1934 tarihinde verilecek olan dersleri Maarif vekili Hikmet (Bayur), Mahmut Esat (Bozkurt), Yusuf Kemal (Tengirşek), Fırka Umumi Katibi Recep (Peker) Beyler vereceklerdi.⁴

Bu derslerde Mahmut Esat, Türk Devriminin hukuki; Yusuf Kemal, ekonomik; Hikmet Bey, siyasi; ve Recep Bey de siyasi ve ideolojik yönlerini işlemişlerdir.⁵

4 Mart 1934 de İstanbul'da verilmeye başlanan İnkılap Tarihi derslerinden sonra 20 Mart 1934 de Ankara'da İsmet Paşa ilk İnkılap tarihi dersini vermiştir.⁶

Burada verilen derslerle İsmet Paşa ve Recep, Yusuf Kemal, Hikmet Beyler "İnkılap" ve "Türk İnkılabı" kelimelerini kullanırken, Mahmut Esat; "İhtilal" ve "Türk İhtilali" kelimelerini kullanmıştır.

Recep Bey "İnkılab"ı şöyle tanımlıyor:

"İnkılap, fenayı, köhneyi, geriyi, zararlıyı kökünden zorla söküp

bunun yerine iyiyi, yeniyi, ileriye, faydalıyı zor mücadelelerle koymanın adıdır. Ve milli inkılabımızda bu vasıflar tam ve kamildir."

Yine Recep Bey aynı konferansında "İnkılap" ve "İhtilal" arasındaki farkı şöyle belirtiyor:

"İhtilal, inkılap değildir, Türkiye bugün dahi bir inkılap memleketidir. Fakat Türkiye'de ihtilal yoktur. Fransızların Versay'a, komünistlerin, Moskova'ya, faşistlerin Roma'ya sel halinde akışları bize ihtilali hatırlatır."⁷

Buna karşılık Mahmut Esat, "Türk İhtilali" terimini kullanıyor ve "İhtilal"i şöyle tanımlıyor:

"Bana göre ihtilal, bir camianın, bir milletin devlet, hükümet sistemlerinde ve prensiblerinde vukua gelen sert ve kuvvetli değişikliklerdir."⁸

Mahmut Esat, yazdığı kitap ve makalelerinde "İhtilal, Türk İhtilali, Atatürk İhtilali" terimlerini kullanmıştır. Devrim Tarihi derslerindeki konferanslarının derlemesinden oluşan⁹ Atatürk İhtilali¹⁰ adlı eseri de buna örnektir.

Ayrıca Mahmut Esat Bozkurt, Saday-ı Hak¹¹ gazetesinde çıkan ve bu güne kadar yayınlanmayan "Türk İhtilalinin Düsturları" adlı seri makalelerinde de aynı terimi kullanıyor. Mondros Mütarekesi'nden 1924 Anayasası'na kadar geçen dönem içindeki Türkiye'nin siyasal, sosyal, ekonomik, askeri ve hukuki sorunlarını ele alıyor. Biz Mahmut Esat'ın bu çok önemli makalelerini aynen aşağıya alıyoruz:

* Bu çalışmada yardımlarını gördüğüm arkadaşım Meral Aslan'a ve Sayın Zeliha Bilge'ye teşekkür ederim.

1 Muammer Aksoy, Atatürk ve Sosyal Demokrasi, Gündoğan yayınları, Ankara, 1990. (Atatürkçü Düşünce Derneği tarafından yayına hazırlanmıştır.) s.85. Bu eserde Mahmut Esat'ın 1921 yılında rejimin resmi yayın organı olan Hakimiyeti Milliye'de yayınlanmış olan sosyal ve ekonomik içerikli yazıları yer almaktadır.

2 Cihan Yamakoğlu, M. Esat Bozkurt, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Türk Büyükleri Dizisi, Ankara, 1987. s.

11. Bu eser tamamıyla Türk-İslam sentezcisi bir görüşle yazılmıştır. Yazar, Mahmut Esat'ın İslamiyet ve İslam hukukuna yönelik eleştirilerini ve devlet sosyalizmini savunmasını şiddetle eleştirmiş, fakat Türkçülüğüne övgüler yağdırmıştır.

3 Mehmet Akçay, "Atatürk Devrinde ve Bugün Gençliğin Bunalımları" *Milliyet*, 29 Ekim 1968, s.2

4 "İnkılap Enstitüsü" *Hakimiyeti Milliye*, 2 Mart 1934, s. 1. Ankara ve İstanbul'daki dersler de aynı kişiler tarafından verilmiştir.

5 Bu konuda Hakimiyeti Milliye'nin Mart, Nisan, Mayıs 1934 tarihli nüshalarına bakılabilir.

6 "İsmet Paşa Dün İnkılap Tarihi Kürsüsünde Türk İhtilalinin Ana Prensiplerini İzah Etti" *Hakimiyeti Milliye*, 21 Mart 1934.

7 "Recep Bey İnkılap Enstitüsünde" *Hakimiyeti Milliye*, 16 Mart 1934

8 "İhtilalin Felsefesi, Mahmut Esat Beyin İnkılap Enstitüsünde İlk Dersi" *Hakimiyeti Milliye*, 9 Mart 1934.

9 M. Aksoy, Atatürk ve Sosyal Demokrasi, s.29, dipnot. 10

10 Mahmut Esat Bozkurt, Atatürk İhtilali, İstanbul Üniversitesi İnkılap Enstitüsü yayınları, İstanbul, 1940.

11 Saday-ı Hak gazetesi İzmir'de çıkıyordu. Cumartesi günleri hariç her gün çıkan bu gazetenin "Sahib-i İmtiyaz ve sermuahhiri: Mehmet Sırrı, müdür-ü mümessil: İsmayil Hakkı"dir. İzmir Milli Kütüphane'de B-6 numarada bulunan bu gazetenin 25 Mayıs - 6 Haziran 1924 tarihleri arasındaki nüshalarında Mahmut Esat'ın "Türk İhtilalinin Düsturları" adlı seri makaleleri (12 makale) yayınlanmıştır. Birinci makalenin dipnotunda makalelerin kitap olarak yayınlanacağı belirtiliyorsa da bu gerçekleştirilememiştir.

Muharriri:

İzmir Mebusu Mahmud Esad,

"Türk İhtilalinin Düsturları * I"

Saday-ı Hak,

25 Mayıs 1924. sayfa 1

"Türkiye Türklerindir. Türkiye beynelmül münasebatında bilakayd u şart hür ve müstakildir. Tanrı istemiş ki bütün eğilen başlar, solan tarihler içinde Türkün başı eğilmesin, tarihi solmasın.

Yirminci asrı dört sene ateşe veren Dünya Harbi sonunda Osmanlı İmparatorluğu mağlub

zümre arasında kaldı. (Mondros Mütarekesi)ni (Sevr Muahedesi) ¹ takib etti. İmparatorluk asırlardır tevali eden kanlı bahtını, gözleri açık kurbanlar gibi temaşaya sürükleniyordu. İstiklal ve hürriyet duygularının tesirinde, hayat ve beka haklarını müdafaadan başka bir günahı olmayan Türk milleti hakkında reva görülen bu mehuf facia, beynelmilel hukukiyat muvacehesinde büyüklüğü yaygıncıların ilan edilen medeniyetin kahkahaları önünde irtikab olunuyordu. (İnsanlık Tarihi) nin ruhunu karanlıklarda inleyen yirmirci asır gladyatörlüğü, beşeri hissiyatın, asr-ı hazır hukuk-u beynelmilel telkinatının (İnkılab-ı Kebir Prensibleri)nin ve bunların etrafındaki bir sürü velvelenin (Kurun-u Ula Zihniyeti)nden bir noktacak bile tebdil edemediğini gösterdi. (Rasin)lerin bile tahayyülde acz göstereceği kadar korkunç olan bu (trajedi), esaret zincirlerini boyunlarında taşıyan bütün mazlumlar alemine seyr etdiriliyordu. İtilaf devletlerinin dört sene süren vade ve teminatı, (Mukaddes Vilson Prensibleri) zafer günü bir tomar kağıd halinde sepete atıldı. Siyaset ve beynelmilel münasebatın riya ve bühtanlarla morarmış yüzünden süslü ve aldatıcı maske bir kere daha düşüyordu. Bu (asr-ı hazır medeniyeti)nin iflası idi. Tarihin taşıyamayacağı kadar ağır olan bu lekenin, hakaretin silinmesi ve cezalandırılması behemehal lazımdı.

Bu Hakkın ve Türkün şerefi ve namusu için de lazımdı. Türk kavminin varlığı bahasına kurulan cesim bir ülke bir kıta-i vatan parça parça kopub giderken yıkılan bir dünyanın zararlarını parça parça ödemeğe götürülürken mukadderat, saray ve sultanları da Türkün düşmanlarıyla birleştiriyordu. Düşman istila orduları hilafet askerleri sıfatıyla Türkiyenin namusuna vicdanına doğru ilerliyorlardı. Vatan ve milleti ve bir Türk tarihi tek mil mukaddesatıyla kurtarmak azmiyle silah çekkenlerin din namına katilleri için fetvalar veriliyordu. (İslamiyet Tarihi)nin seyrinde din, hilafet eliyle

bu kadar sefil bir maksad uğruna vasıta kılınmamıştı. Vatanın, istiklalini ve Türk tarihinin bu son gününde içinden ve dışından, her yanından vurulan Türk milleti yapılmaz kaldı. Milletten bahtında uluyan bir siyaset-i şahsi, saray ve zümrelerin sergüzeşt siyaseti, benlik davası, tarihte kanlı izleriyle silinib giderken Türk milletine açlık, yoksulluk, esaret ve parçalanmış bir yangınlar diyarı terk ediyordu. Uzun zamanların biriktirdiği siyasi günahlar, yedi asrın ucunda millete böyle bir miras bırakarak kan ve yangın içinde söndü... İngiliz siyaseti ardında yürüyen galib İtilaf devletleri bu zaafdan istifadeyi ihmal edemezlerdi. Harb-i Umumi zararlarını İmparatorluğun sırtından çıkaracaklardı. (Şark Meselesi) ² Türklerin Avrupaya ayak bastıkları gün başlamıştı. Asırların bir türlü hall-i çaresini bulamadığı bu mesele Avrupa diplomasisinde (siyasi tarih)den ancak böyle bir zamanda silinebilirdi. Göğüslerinde salib ve Hazreti İsanın resmini taşıyan ordulara ve krallara nasib olmayan bu kanlı mefkureyi Türkü imha etmek idealini asrı diplomatlar fiiliyata isal edeceklerdi. Türkiye, (Üçler İtilafı) hükmünce kısım kısım istila edildi. Türk tarihini, Türk milletini, hatta beynelmilel siyasi tarihi ve onun cereyanlarını kavrayamayan İtilaf diplomasisi göremedi ki mağlub olan ve parçalanan Osmanlı İmparatorluğu ve onun müessesatı idi. Bu teşkil, iktisadi, içtimai, milli nokta-i nazarlardan Türk milletini ifade etmemiş onu temsil liyakatini gösterememiş bir kudret idi. Bir tahakküm ve zulüm kudreti idi. Türk milleti yaşıyor ve hatta her milletten fazla hür ve müstakil yaşamak kabiliyetinde bulunuyordu. İstila günlerinde Türklerle meskun kıta-i vatanda müstevli düşmana ve düşmanlara sıkılan ilk kurşunlar Küçük Asyada yılmaz bir milletin varlığını Garb diplomasisinin kulağı dibinde çınlattı. Tam haberini Garbe kurşunla isal eden Garb Türkleri vatan denilen mukaddes bir harabe içinde ve bütün bir düşman alemleri karşısın-

da aşılması çok güç vazife ile boy ölçüşmeğe koyuldular. Vücuda getirilecek eser çok müşkül, çok çetindi. Bütün tahakküm ve hurafeleriyle herşeyi yıkmak, devirmek yeni bir devlet kurmak, yeni bir tarih yazmak lazımdı. Ve bu, yaşamak için mutlaka yapılacaktı. Vatanını, hürriyetini, istiklalini, hiçkimseye, hiçbir ferde, hiçbir makama medyun-u şükran bırakmamak azmiyle millet bizzat ve bilfiil harekete geldi. Hadisenin kahramanı millet olacaktı. Hareketlerini, benliklerini başkalarına borçlu kalan ihtilaller halkın olmazdı. Bunlar halk için mevcudiyet ifade etmezler. Halkın eseri olmayan dünya ihtilalleri son günlerinde bütün prensibleriyle bir tutam, bir tomar kağıd halinde kaldılar. Böyle bir akibete düşmemek içindir ki Türk İhtilaline halkın dehası vücut verdi. Halk kendi eliyle kendi varlığını tesis ediyordu. Pınarların çağladığı çamlı dağlardan ceylan gibi süzülen Türk milleti, hürriyet ve istiklal teganni eden yeni Türkiye ve onun tarihi için ölümlere güle güle yürüyordu.

İsviçrenin hayat ve hürriyetini kurtaran dağlılar gibi Türkiyenin hürriyet ve istiklalide göklerle boy ölçüşen dağlardan, dağlardan geliyordu. Milletten kalbinden geliyordu.

Milli devlet, halk hakimiyeti ancak böyle bir hareketin neticesi olabilirdi. Tarihin hiçbir safhası eğilmeyen, dönmeyen ve daima yüksek duran Türkün başı bu badirede de yine yüksek ve vakur kaldı. Tanrı istemiş ki bütün eğilen başlar, solan tarihler içinde Türkün başı eğilmesin, tarihi solmasın. İnsanlık, vicdan, şeref ve haysiyet örneğini Türk denilen abideden alsın. İlk atılan kurşunlar Türk İhtilalinin ilk mukaddes düsturunu vaz ediyordu.

Türkiye Türklerindir. Türkiye beynelmilel münasebatda bilakayd u şart hür ve müstakildir.

İstanbulda toplanan Meclis-i Mebusan ve onu takib eden Birinci (Büyük Millet Meclisi) milletin fiilen tecelli eden bu nakabil-i inhina

iradesini (Misak-ı Milli) ile tesbit etdi. Amerika istiklalini (Monreo) prensibleri ihtilalin Türkiye için kurşunla yazdığı ilk esas oldu.

(Türk İhtilalinin Düsturları) gazetemizde intişar ettikten sonra kitab halinde tab olunacaktır.

1 10 Ağustos 1336 Salı

2 Şark Meselesi. Diriyol Osmanlı İmparatorluğunun yüz bir taksim projesi. Cuvara. (İkinci makale Misak-ı Milliyi tahlil ve neşrih edecektir.)

Mahmud Esad, Türk İhtilalinin Düsturları,2 Saday-ı Hak, 26 Mayıs 1924

"Hakimiyet bilakayd u şarf milletindir. İdare usulü halkın bizzat ve bilfiil mukadderatını idare etmesi esasına müsteniddir. Milletler ali menfaatlarına, hürriyet ve hakimiyetlerine kasd eden müessesatı, tacidarları, tarihte silahla devirdiler. Ve devirirler...

(Misak-ı Milli) ihtilalin ilk kıvılcımı idi. Türk İhtilali bununla mukaddes hedeflerinin en esaslılarından birisini teşkil etmiş bulunuyordu. Türkiye en son hukuk telkinatına tevfikan yeni bir devlet halinde tecelli ediyordu. (Misak-ı Milli) Türk İhtilali için olduğu kadar hukuk-u beynelmilel ve onun tarihi için de, Türkün eliyle yazılmış muazzam bir eserd. Milliyet prensiblerine göre devlet teşkili, beşeriyete bir (ideal) idi. Yirminci asır diplomasisi bunu kavrayamamış, kavramak işine elvermemişdi. Türk milleti (Misak)ın bu büyük görüşünü fiiliyat sahasına koymağa azm etmiş bulunuyordu. (Misak-ı Milli) esasatına göre, eski Osmanlı İmparatorluğunun Türklerle meskun kısımları (elviye-i selase de) dahil olmak üzere yeni Türkiyeyi teşkil ediyordu. Yeni Türkiye kamil bir istiklal ile (Avrupa hukuk-u düvelinden müstefid devletler sırasına dahil oluyordu. Türk milleti böyle istiyordu. Bu başlı başına muazzam bir işdi. Türkiye Avrupa hukuk-u düvelinden istifade edebilecek bir hale getirmek (Reşit

Paşa)nın Tanzimatdan, (Ali Paşa)ların Islahat Fermanlarından, 1856 Paris Muahedesinden beri takib edilen programın intacıyla kabil olabildi. Bu da behemehal kapitülasyonların, mezhebi, iktisadi, adli ilh. imtiyazatın ilgasını istilzam ediyordu. Tam, kamil ve pürüzsüz bir istiklal başka türlü mümkün olamazdı. İnkılab, hükümet içinde hükümet kabul edemezdi. Türkiye, Avrupa hukuk-u düvelince (yarım medeni) tanınan Şark devletleri vaziyetinde kalmazdı. Esasen memleket, başka türlü, yaşamak kabiliyetini de iktisab edemezdi.

Bütün bir tarih-i siyasimizin hal edemediği bu hayati meselenin halli mutlaka lazımdı. İmparatorluğun Misak-ı Milli haricinde kalan ve Türk olmayan unsurları, (Arablar ilh. ilh.) mukadderatını diledikleri gibi tayin edeceklerdi. (Meçini) gibi hukuk-u düvel aleminde devlet teşkilatını milliyet prensibleri esasına istinad ettiren sağlam düşünceli bir dahinin gaye-i hayali yümlü Türk İhtilalinin bükülmez eliyle tahakkuk edecekti. İhtilal yalnız kendisi için değil, bütün mazlum bir beşeriyetin felahını mucib olacak bir esası müdafaa ediyordu. (Fransa İhtilali-i Kebiri)nin süistimal ettiği bu prensib etrafında Türk milleti silahla harekete gelmiş bulunuyordu. Garbi Anadolu'da mücadeleye fiilen geçilmiş bir avuç milli kuvvet (Aydın)da Yunanlıları bir güzel haşlamışdı. Bu inkılabın ilk muzaffer darbesi idi. İlk parlayan muvaffak yıldızı idi. Baskınlar İzmir önlerine kadar ilerliyordu. Marmara kenarlarından İskenderun sahillerine kadar her taraf ateşle yıkılmıyordu. Bu anlara kadar Türk milleti, kısım kısım, bucak bucak, küme küme teşkilat yapıyor kendi kendini müdafaa ediyordu. Bu hengamede Türk halkı hiçbir kimseden muavenet görmedi. Kendi işinin başında yap yalnız çalışdı. Tarih, bu ilk hatırayı yaşamak azim ve kararında bulunan Türk milletinden biçilmiş bir örnek gibi yabancı milletlerin hafızasına tevdi edecek onlara kara gün düsturu olarak ezberlete-

cektir. Milletler büyük işleri daima bir rehberin işaretiyle başardılar. Her vakit bir rehberin delaletiyle harekete geldiler. Fakat Türk halkının ilk kıyamında rehber yalnız hürriyet aşkı oldu. En güzidelelerinden en cahiline hatta şaki denilen insanlarına kadar efendilik aşkı olan millet bu aşkın ilhamında silahla düşmanlara yürüdü. Hakkın ve istiklalın Türk kavmi nezdinde nasıl kıymetdar ve ilahi bir mevhum olduğu dünya muvacehesinde bir kere daha görüldü. Türk milleti tekmil mehabetiyle harekete gelen canlı bir hürriyet ve demokrasi halinde zulme tahakkümlere karşı yürüyordu. Bütün bir Türk tarihi ayaklandı... Bu umumî kıyamlardan sonra Erzurum Kongresi sabahı müjdeleyen çoban yıldızı gibi Şarkda parladı. Bunu Sivas İçtimaı takib etti. Milletın davasını, yine kendi arzusu, kendi iradesi dahilinde hal edebilmek için milli bir halk hükümeti halinde muntazam bir teşekkül lazımdı. Birinci (Türkiye Büyük Millet Meclisi) Ankarada toplandı. Tasdikine iktiran eden (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) yeni devletin idare ve hukuk-u esasiye şeklini tayin ediyordu. Bu kanun, "Hakimiyet bilakayd u şart milletindir. İdare usulü halkın bizzat ve bilfiil mukadderatını idare etmesi esasına müsteniddir. "prensibini kabul etdi. İhtilalin büyük düsturlarından birini daha vaz ediyordu. Harici mücadelede esasatını vaz eden Türk milleti şimdi dahili cidalin en büyük hedefini tesbit etmiş oluyordu. Yedi asırlık bir tahakküme saray ve sultanlar ananesine hatime çekiliyordu. Türk tarihinde yeni bir dönüm günü, Türkiye halk devleti tarihi başlıyordu. Saray ve tabileri bir avuç asiye karşı koyamayan hükümetlerini indirib bindirmekle uğraşıyordu. Hadisatın ciddiyet ve azametden bihaber zevk ü sefahat içinde yüzüyordu. Beri tarafda vatan ve Türk milleti kan ve yangın tufanları içinde hayat için, şeref ve namus için ölüyor. Yaşamağa doğru yürüyordu. Saray ve sultanlar milletin büyük bir felaketi iktiham yolunda sarf ettiği mesaiyi hem de düşman elleriyle

kundaklamakla meşgul oluyordu. Onlarla elele çalışıyordu. Mücahid inkılapçıları asi telakki ediyor ve bunları tenkil için düşmanları teşci ve teşvikden geri kalmıyordu. Bu vatana millete karşı kara ve kanlı bir hiyanet silsilesi idi. Halkın iradesiyle toplanan Millet Meclisi önünde asıl asi ve tenkili vacib olan sarayın kendisi idi. Ve bu olacaktı. Saray cezasını çekecekti. (Fransız İhtilal-i Kebiri) bi-dayetinde bir gün (Dük Doli Yangor) (16. Lui)ye:

"Haşmetmeab, bu bir isyan değil, bir inkılabdır." demişti. Bizde de hadiset bunun aynı idi. Esasen gaflet, cibilliyetleri ve hasletlerinden olan hainler bunu anlayamazdı. Fakat milletler, ali menfaatleri hilafına yürüyen müessesatı, tacidarı tarihde silahla devirdiler. Ve devirirler."

Mahmud Esad, Türk İhtilalinin Düsturları 3, 27 Mayıs 1924

"Halkın bizzat ve bilfiil mukadderatına, hakimiyetine sahip olmadığı bir memleketde ne milliyet esasatı' dahilinde bir devlet ne de bir halk hükümeti teessüs edemez. İhtilal bu yüksek mefkuresinden hiçbir fedakarlık kabul etmez. Aksine hareketi behemehal imhası lazım gelen bir irtica telakki eder.

Hakimiyet bilakayd u şart millettir. İdare usulü milletin bizzat ve bilfiil mukadderatını idare etmesi esasına müsteniddir. Düsturu, inkılabın vechesini göstermiş, onun vasıl olması icab eden neticeleri ihzar etmişti. İlk (Teşkilat-ı Esasiye kanunu) ¹nun bu maddesini İslam ve Türk (Hukuk-u Esasiye) telakkiyatına tevafuk ettiği kadar, asr-ı hazırın en son hukuk nazariyatını da tam ve kamil bir surette ifade ediyordu.² Türk ve İslam hukukiyatı, devlet teşkilini, hükümet tesisini ancak bu esaslar dahilinde izah ve tebellür etdirmişti. İhtilalin, temiz ve çok kuvvetli bir ananeyi ve asr-ı hazırını ifade eden bu esası, Türk halkını memleketin hürriyet tacidarlığı makamına çıkarıyordu. Halk işlerini bizzat ve bilfiil görmeğe karar veriyordu. Mukadderatını kendisi tayin ede-

cek, kendi eliyle yazacaktı.

Hilkatında ezeli ve yüksek bir tacidar olan Türk halkı, ferdlerin fuzuli tac taşınmasına artık nihayet veriyordu. Halkın hakim ve efendi olduğu bir memleketde saltanat makamı lüzumsuz ve gasıb bir müessesedir. İhtilal tarihinin tahammül edemeyeceği bir leke idi. Herhalde silinmesi lazımdı. Bu inkılabın dönmez ve yılmaz bir kararı halinde tecelli etdi.

Halkın bizzat ve bilfiil mukadderatına, hakimiyetine sahip olmadığı bir memleketde ne milliyet esasatı dahilinde bir devlet ne de bir halk hükümeti teessüs edemez. İhtilal bu yüksek mefkuresinden hiçbir fedakarlık kabul etmez. Aksine hareketi behemehal imhası lazım gelen bir irtica telakki eder.

Orada mutlaka bir inhisar siyaseti, mutlaka bir inhisar devleti, bir oligarşi vardır. Tahakküm ve esaret vardır. Türk İhtilali işte bunu yıkacak yedi asrı kıracaktı. Bu esası büyük bir aşk ve imanla Türk tarihini geniş bir görüşle kavrayarak tesbit eden, muarızların, hadisatın ve hakikatın belagatiyle iskat eyleyen Türkün dahi mürşidi büyük Gazi oldu.³ Hükümet idaresini halkın eline vermediği kabus ve? telakki edecek kadar ileri gidenler de bulundu. En iyi idarenin (Münevverler Hükümeti) olacağı da iddia edildi. Fakat memleketin ateşli temayülâtı halkın heyecan ve aşk içindeki hareketleri bunların fikirlerinde ne kadar hata etdiklerini Türk tarihi ve Türkü ne kadar az tanıdıklarını çok geçmeden kendilerine gösterdi ve öğretti. Kurun-u ulada (Eflatun)un asr-ı ahirde (Ogüst Kont)un müdafaa ettiği (Münevverler Diktatörlüğü)⁴ kitap yapırlarından dışarı çıkamayan bir tutam nazariye halinde kalmıştı. Tatbik kabiliyetini tarihin hiçbir safhasında gösterememiş bir felsefe safsatası idi. Tarihte bir müstebid tacidar, mütegalibe gösterebilir mi ki kendisini dünyanın, hatta dünyaların en münevveri olarak takdim etmemiş olsun?. (Neron) gibi bir zalim bile kendi-

sini kainatın dahisi olarak görmüş bilmişdi.

Tarihin meşhur müstebidleri, eleri satırlı zalimleri mülkleri münevverlik namuna, dindarlık adına idare etdiler. Bizde (Münevverler Hükümeti)nin miyasy ne olacaktı? Bunu, bunları kim tayin ve tefrik edecekti? Herkes kendi kendisine mi gelin güveği olacak, yoksa şeyhin kerameti kendinden mi menkul bulunacaktı?!... Bir sürü sual ki bunların içinden hukuk-u esasiye tarihi bile çıkamadı. Ve bunları milletler ve memleketler için manasız ve tehlikeli müddeiyat arasında bıraktı. Ve mimledi. Düşünülmemişti ki (Halk Hükümeti), hakiki münevverlerin ve liyakat sahiblerinin iş başına gelmeleri için bir engel değil, en asri bir vasıta, bir yoldu. Bütün ananatında memleketine ve mukadderatına sahip olan Türk halkı bundan başka bir devlet şekliyle idare olunamaz. Türk İhtilali asr-ı hazır huzuruna bundan başka bir çehre ile çıkamazdı. Milletın iradesiyle iş başına gelmeyenler ne olursa olsunlar bir müstebidler idaresinden başka bir şey tesis edemezler. İhtilal bunda da muvaffak oldu. Türkün en büyük inkılabçısı "Türk köylüsü memleketin efendisidir." hitabesinde ihtilalin bu en vakur ve şerefli düsturunu izah ve tetvic etti.⁵ Bunun fiiliyatda tecellisini inkılab bekliyor ve bekleyecektir.

¹ 20 Kanunusani 1337

² Kısası Enbiya, Cevdet Paşa; Elahkâm essultaniye, İmam Maverdi; İbni Hal-dun Mukaddimesi; Medeniyeti İslâmiye Tarihi, C. Zeydan; Hilâfetin mahiyet-i şeriyesi, Seyid Bey; Ziya Gökalp Beğın tetebbuatı, Küçük mecmua ilh. ilh.

³ Türk Reisi Cumhuri Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri.

⁴ Felsefe Tarihi, Alfred Fobiye.

⁵ Birinci (Türkiye Büyük Millet Meclisi) üçüncü içtima senesi 1338 Mart 2 nutku."

**Mahmud Esad,
Türk İhtilalinin Düsturları 4,
28 Mayıs 1924**

"Türk tarih-i siyasisi, bizde (halk hükümeti)nin, yine milletin

en sıkı bir murakabesiyle teessüs edilebileceğini gösteriyor. İnkılab bu uzun tecrübeler düsturunu ihmal edemez.

İnkılab, milliyet esasatına ve halk hakimiyetine müstenid yeni bir idare tesisini esas olarak kabul etdi. Ve bunu Türkün demir eliyle yazdı. Bu çok mühim umdenin noksan kalan ve fakat tam ve kamil bir mana ifade edebilmesi için itmamı mutlaka icab eden bir noktasının gözden uzak bırakılmaması lazımdır. Bu da halihazırda intihabat usüllerinin ihtilalin şumul ve ihatası dahilinde yeni bir şekil almasıdır. Millete doğru gitmesidir. Esasen bu cihet mevzuubahs olmuş fakat katileşememişti. Bugünkü halk hakimiyeti düsturu ile dünkü doksan üç ve meşrutiyet sistemleri arasında geniş ve derin farklar, zinhayet mübayenetleri vardır. Bunda şüphe yok. Şu kadar ki intihabat usüllerimiz esaslı bir tahavvül, bir tashih ve tadile mazhar olmazsa son ihtilalin hakimiyet bilakayd u şart milletindir esası tatbikatda eskilere nisbetle göz ve kanaat doldurabilecek bir faikiyet gösteremez. Hakikat-i halde millet idaresinin tecellisinde; bugünün dünden ayrılığı yoktur. Olamaz da. Çünkü bugünün intihabat mekanizması dünün aynıdır. Şüphe yoktur ki hududsuz bir hakimiyet-i milliyet tıbbi izinsiz bir hürriyet gibi mevzuubahs olamaz.

Bunun hududlarını heyet-i içtimaiyelerin ali menfaatleri çizer. Biraz fazla ihtiyarlamış, fazlaca yıpranmış, modası geçmiş olmağla beraber denilebilir ki (J.J.Ruso) nun düşündüğü gibi bu hududlarına hürriyetin, hakimiyet-i milliyenin takviye ve tarsini gibi maksadlardan mülhemdir.¹ Fakat böyle bir düşünce hiçbir vakit millet hakimiyetinin millet idaresinin mümkün olduğu kadar yine millete en kısa en yakın bir yoldan tecellisine mani teşkil etmez. Biliyoruz ki 93 Kanun-u Esasisi iki dereceli ve vergili bir intihabı, (Hukuk-u Esasiye Tarihi)nin en ibtidai bir intihab usulünü kabul etmişti. 324 Meşrutiyeti vergiyi

hazf etdi. Yeni inkılab ufacık bir tahavvül müstesna bundan ileri gidemedi. Fakat aynı usulü ibkayledi. Fark iki yüz erkek nüfusa bir müntehib-i sani kabul etmek gibi pek de ehemmiyetli olmayan bir tadilcilikten ibarettir. Eskiden beş yüz nüfusa bir müntehib-i sani isabet ediyordu. İntihabatı bir dereceli olarak kabul etmek son inkılabımızın şiar-ı muktazasıdır. İnkılab nasıl vücud buldu? Bunu kimler vücuda getirdi. Bu yolda hangi kitle kanını dökdü? En çok hangi zümrenin emeği geçti? Bunları düşünmek ihtilalin esasatını nazar-ı itibara alarak bir dereceli intihabatı kabul etmek lazımdır ve zaruridir. Muazzam ihtilali yapan halk için bu bir ganimet hakkıdır.

Halk ancak bu suretlemdir ki kendi için çalışmış olduğuna, bir zümre menfaatine kan dökmediğine kani olabilir. İnkılabta gösterilebilecek en kuvvetli teminat budur. Aksi halde sabıka nazaran esaret biraz değişmiş olmağla beraber hakkında tebeddül etmiş bir şey yoktur denilebilir. Millet, tarihi faciaların eğlenceli bir komedyası gibi tekerrürüne müsamaha edemez. İlk Kanun-u Esasinin neşrinden bugüne kadar yarım asır geçmiş olmakla beraber yalnız fakat yalnız intihabat sahasında hala (93) inkılabını geçemedik.

Biz bu babda serd olunabilecek menfi mütalaayı şimdiden nazar-ı itibara almış bulunuyoruz. Diyolar ki: "halkın seviyesi henüz bir dereceli intihabatı kavrayabilecek bir çağda değildir. Binaenaleyh bu memleket hesabına zarar getirir..." "Unutmamak lazımdır ki halkı daima dün bir seviyede görenler, milletler üzerinde tahakküm ve ceberrut saltanatı sürmek sevdasında bulunan müstebidler oldu. Bunlar istibdatlarını yaşatmak, entrikalarını çevirebilmek için böyle bir yol tuttular. Bu yol işi uzatdı. Fakat çıkmadı. Ve müstebidler aşağı seviyede gördükleri cemaatin kıyımları ateşin darbeleri altında eridiler. Milletler haklarını aldılar. Bu tehlikeli noktaya nazardı ki Abdülhamidin otuz bu

kadar senelik istibdadının en mutena müttেকalarından olmuşdu. Milletler bugün maaliyata layıkdırlar. Yeterki onları idare edenler bu hakikatı idrak etmiş olsunlar. Ve milletlerin itila ve intibahından şahsi zararlar endişesine düşmesinler. Bahusus milletin idare ve hakimiyetine istinadla memleketlerin mukadderatını idareye yalnız ve yalnız vekil ve memur olanların böyle bir iddia da bulunmaları abes olduğu kadar mantıksız ve manasızdır da...

En asrı bir ihtilali bütün incelikleriyle intac ve cumhuriyeti tesbit eden Türk milleti hakkında böyle bir iddianın hiçbir kıymet ifade etmeyeceğinde şüphe yoktur. Meselenin en çetin cebhesini halleliyat gösteren bir milletin inkılabı hazm eden ve onu başaran bir camianın zorlukça ikinci derecede kalan bir kısımda haiz-i iktidar görülmesi çok tuhaf bir şey olur. Bahusus müntehib-i saniyi intihaba muktedir addedilenler neden doğrudan doğruya mebus intihabına neden layık görülmesinler? Unutmamak lazımdır ki Garblılar bir dereceli intihab usulünü kabul ederken böyle bir vehme düşmediler. Ve bundan zarar da görmediler.

Bunlar o hakikatlerdir ki, ata binmeyen binici olamaz. Denize girmeden yüzmek öğrenilmez. Darb-i mesellerinin ilam ettiği kadar basittir. Bir şeye layık olabilmek için onu almak, yapmak lazımdır. Herhalde biz Türk halkının layık olamayacağı maaliyatı bilmiyoruz. Türk tarih-i siyasisi bizde (halk hükümeti)nin yine milletin en sıkı bir kontrolüyle teessüs edebileceğini gösteriyor. Tarihimizin bu çok kuvvetli düsturunu inkılab ihmal edemez. Türkiye sergüzeşt siyasetinden, zümreler idaresinden bu yolu takiben kurtulmağa doğru yürüyordu. Ve yürümelidir. (Bir dereceli intihab) halk ihtilalinin ali menfaatleri hesabına süratle varılması lazım gelen hedeflerin en parlaklarından en esaslılarından birisidir. ☆

¹ Akd-i İctimai. Ruso."

Mahmud Esad, Türk İhtilalinin Düsturları 5, 29 Mayıs 1924

"Devletin siyaset vechesini Türk çiftçileri, Türk çiftçilerinin ali menfaatleri göstermelidir. O gün yedi asırlık bir sergüzeşt tarihinin yaprakları tam ve kamil manasıyla tasfiye edilmiş olur.

Bize göre devlet ve hükümet hukuki bir zaruret değildir. (Hukuk-u sarfa) bunu ifade edemez. Devlet tarihi bir hadisedir.¹ Tarihi zaruretlerin mevludu olan devlet, Amerika hukuk-u esasiye mütehasıslarının izahatına iştirakla denilebilir ki beşeriyet için lazım bir fenalıktır. Asr-ı hazır hukukiyatının istihdaf ettiği gaye, bu lazım fenalığın mümkün olduğu kadar hukuk çerçeveleri içine alınmasıdır. Bu tarz-ı hal teşekkül ve vaziyeti itibariyle onun pek müsaid bulunduğu tahakküm ve ceberrut temayüllerine kuvvetli bir mana teşkil edebilir. Bu gayeye vasil olabilmek için hukuk-u esasiye cereyanları devletin dizginlerini halkın eline vermeğe doğru yol alıyor. Halk ve devlet mefhumlarının birbiriyle mezc etmeğe karar vermiş bulunuyor. Hukuk şinaşların hergün keşf ettikleri yeni bir (temsil usulü) ile varmak istedikleri devleti; (halk hakimiyeti)nin (millet menfaatleri)nin bir icra vasıtası haline koymaktır. Yine milletin eliyle bunları temsil edebilecek vaziyete sokmaktır. Şüphe yok ki Cumhuriyet, bu hedefe diğer devlet ve hükümet şekillerinden fazla isabet eden bir müessesedir. Fakat meselenin dökümünü milleti temsil mekanizmalarında, mahalli hükümet, mahalli idare teşkilatında merkezi hükümetin teşekkül ve bunu murakabesi şekillerindedir. Avrupa hamisin mütehasıslarınca intihaba doğru en ziyade işte bu noktadır. İlim, devlet ve millet meselesini hal edecek, tarihi, mümkün olduğu kadar bir zafer mücadelesi halinden kurtaracak olan hal çarelerini buralarda bulabilecektir. Bu ince noktalar ihtilalin keskin ve geniş bakışlı gözlerinden uzak kalmadı. Birinci (Teşkilat-ı Esasiye)nin² müzakeresi esnasında bunlar nazar-ı itibara alındı. Ka-

nun-u Esasi Encümeninde, Meclis celselerinde uzun müzakereleri ve hatta gürültüleri mucib olduğu halde bir neticeye bağlanamadı. Bununla beraber inkılab bu mehasda söylenmesi lazım gelen sözlerin hepsini söyledi. Ve atıye bir (hakk-ı takdim) ile yürüdü. Bize göre bir memleketi en doğru temsil onun iktisadiyatında amil olan muhtelif meslek müntesiblerinin, iktisad zümrelerinin devletin en ali makinasının başında bulunmalarıyla ifade olunabilir.³ Bu fikir Birinci Millet Meclisinde, 1337 senesinde şiddetle müdafaa olundu.⁴ Ve kanunda bir madde halinde kabulü teklif edildi. Fakat kazanamadı. Şurası da kayda layıktır ki, teklif beş on rey eksigiyledir ki davayı gaib etdi. Asr-ı hazır demokrasi prensipleri, telakkiyatı değişinceye, esaslı tadilat görünceye kadar, bu teklif belki bu madde-i mahsusa halinde Teşkilat-ı Esasiyelerde yer tutamaz. Şu var ki memleketi ve milleti temsil zarureti (hukuk-u esasiye)nin gayesi ve mefkuresidir. Asri devlet teşkilatının ve bunun bütün hareketlerinin maksadı ve hedefi budur. Her fikire, her emele tercihan halli icab eden budur. Devlet vücubu lüzumunu başka türlü izah edemez. Şüphe yok ki asr-ı hazır hükümet telakkileri, ihtilalin mana ve temayülleri herşeyden evvel milleti ve memleketi en ziyade temsil eden idare şeklinin ihdas ve kabulüdür. Türk İhtilalinde en güzel devlet, en manalı, en dürüst hükümet, milleti ve onun idare ve hakimiyetini en çok gösterebilenidir. Bizce hayat ve hareketde, ruhiyat ve maneviyat cereyanlarının mühim tesirleri inkar olunamamakla beraber bir memleketi, bir camiayı, herhangi bir milliyeti en başda iktisadiyatıyla hükm edebiliriz. Bu rütbe kadir bir mevcudiyetin varlığıyla mütenasib bir surette vatanın mukadderatında söz sahibi olamamasına veya yarımymalak reye malik bulunmasına gözlerimizi yummak, elimizden gelmez. Hele idare-i hususiye teşkilatında bunu hiçbir vakit hoş göremeyiz. Bu bir mefkuredir ki, kanunlarda yer

buluncaya kadar milletler vücudı getirecekleri teşkilat ile intihabatda maksadlarını istihsal edeceklerdir. Mütemmeddin Avrupa milletlerinin en son müracaat zaruretinde kaldıkları tedbir şimdilik buraya vasil olmuş bulunuyor. Garbin en benam hukuk-u esasiye müelliflerinden Bordo Darülfünunu Müderrisi (Leon Dügi) de aynı fikri derin bir görüş ve yüksek bir belagat ve hararetle müdafaa etmektedir.⁵ Türkiyenin maddi ve manevi mukadderatında en büyük amil olan şüphe yok ki çiftçilerdir. Bunların Millet Meclisinde varlıklarıyla mütenasib bir surette temsilidir ki halk hükümetini ve ihtilalin yümlü semerelerini fiiliyatda tecelli ettirebilir. Nazarımızda Türkiyenin manası iktisad zümreleriyle iktisadiyat ile izah olunabilir. Başda çiftçiler ve bunların menfaatleri vatanın mukadderatında hakim olmadıkça inkılab daima yarım kalır. İnkılabın en yüksek bir bergüzarı olan halk Cumhuriyeti kuvvetli esaslara istinad edemez. (Milli devlet) tatlı bir haliya olmaktan ileri geçemez. Buna bir vaziyet vermek inkılab için hayati bir zarurettir. Milletın felaket tecrübeleriyle yüklü olan tarihi böyle söylüyor.

Devletin siyaset vechesini Türk çiftçileri, Türk çiftçilerinin ali menfaatleri göstermelidir. O gün milli devlet, Türkiye halk hükümeti kurulur. Yedi asırlık bir sergüzeşt tarihinin yaprakları tam ve kamil manasıyla tasfiye edilmiş olur. Bunlar inkılabın kendi manası etrafında henüz noksan kalan parçalarıdır.

¹ J.J. Rousseau bu mütaleaya muhalifdir. O devleti kendisince mefruz bir akdi içtimaiye istinad ettiriyor. Bizce ilmi kıymeti haiz değildir.

² İlk Teşkilat-ı Esasiye. 1337

³ 1339 senesinde (Türkiye İktisad Kongresi)nin teribinde bu nokta nazar-ı tecrübe edilmiştir.

⁴ Birinci Büyük Millet Meclisi 337 seneleri müzakerat zabıtları, aynı senenin Yeni Gün nüshaları.

⁵ Hukuk-u Esasiye (L. Duguit) Fransızca"

(devam edecek)

